

## Az „elfeledett költő” köszöntése

### Tompa Mihály-emlékkiállítás a miskolci

#### II. Rákóczi Ferenc Könyvtárban

A 200 éve, 1817. szeptember 28-án, Rimaszombatban született Tompa Mihály a magyar irodalomtörténetben bekerült az „elfeledett költők” skatulyájába. Saját korában még a legnagyobbak között emlegették, majd mintha megfeledkeztek volna róla. „Muzeális költő” – mondták ki róla az ítéletet az irodalmi kánonok szerzői. A miskolci II. Rákóczi Ferenc Könyvtárban Tompa Mihály születésének 200. évfordulója alkalmából rendezett kiállításon viszont nemcsak régi szép kiadványok, muzeális értéket képviselő könyvek emlékeztetnek a költőre. Több új könyv – tanulmánykötet, bibliográfia, versösszeállítás – bizonyítja, hogy ezen a tájon ma is eleven erőként hat Tompa Mihály költészete.

Tompa Mihály halála előtt nem sokkal, 1868. február 20-án Hanván dedikálta Lévay Józsefnek azt a portréját, amely a kiállított dokumentumok között az első a költő-lelkész születésének 200. évfordulója tiszteletére rendezett könyvtári tárlaton. Ezt a képet egy idei aukción így ajánlották megvételre: „A dedikáció autográf. Tompa aláírása a könyvmatos lapon előnyomatva. A könyvmatot Haske Ferenc készítette, nyomtatta Rohn és Grund, Pest. Mérete: 24 x 36, kerettel 43 x 54.” A Sajó-völgy pacsirtájaként tisztelt Lévay Józsefnek ajánlott félalakos Tompa-kép most már a II. Rákóczi Ferenc Könyvtárhoz tartozó Lévay József Muzeális Könyvtár újdonsága. A két költő barátságának is köszönhetjük, hogy ebben a gyűjteményben megtalálható olyan könyvritkaság, mint például Tompa Mihály első verseskötete 1847-ből. A könyvtár központi épületében lévő Régi Könyvek Tárában szintén megtalálható ebből az első kiadásból két példány, sőt, van még itt két régebbi Tompa-kötet is: az 1846-os *Népregék, népmondák* – az egyik félbőr kötésben, a másik kolligátumként. Ritkaságnak számít az 1852-es *Regék, beszédek* restaurált példánya, a Müller Emil nyomdájában 1854-ben készült *Virágregék*, a Szász Károlynak dedikált 1864-es *Egyházi beszédek* című kötet... És még hosszan sorolhatnánk. Az egy intézményhez tartozó, de két muzeális gyűjteményben összesen 40 Tompa Mihály-művet tartalmazó – csak helyben használható – védett érték található, ezek közül most 21 látható az emlékkiállításon.

#### Lant és biblia

„Bibliámnak és lantomnak élek” – írta 1848. március 2-án kelt levelében Tompa Mihály barátjának, költőtársának, Arany Jánosnak. A biblia és a lant lett a jelképe a Tompa Mihály

Gömöri Kulturális Egyesület által kezdeményezett idei emlékévknek. Ennek az elsősorban gömöri lokálpatriótákból szerveződött közösségnek és a putnoki Gömöri Múzeumnak is köszönhető, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, különösen Gömörben nem lett elfeledett költő Tompa Mihály.

Trianon után Gömör területi egysége megbomlott, a mai Magyarországon csak 22 gömöri település maradt. Hogy mindezek ellenére sikerült megőrizni és fenntartani a „gömörtudatot”, abban jelentős szerepe van Tompa Mihálynak, aki Gömörben született, Gömörben hunyt el, s lelkészként három gömöri településen – Bején, Keleméren és Hanván – szolgált. Leányegyházként Kelemérhez tartozott Poszoba, a mai Gömörszőlős, és itt is egykori papjukként tartják számon a költőt. Susa *A gölyáboz* című vers születési helyeként került be a helyi emlékezetbe. A Gömör kapujaként ismert Putnokon is gyakran megfordult a költő, jött a postára és barátai éltek a városban.

Lant és biblia – ez került címként az emlékév honlapjának első oldalára (tompamihaly200.hu), és mottóként egy részlet Tompa Mihály *Levél Pogány Karolinához* című verséből:

„Hol a szép Gömör halmos képet ölt,  
Csendes magányban él hű tisztelő!  
Lant és biblia, e két szent barát  
Karján ringatja boldogan magát.  
Az én pályám szép, ámbár nem ragyog,  
Én az egyszerű nép öre vagyok!”

Lant és biblia – ezzel a címmel rendezték az emlékév megnyitóját 2017. március 25-én Sárospatakon, mivel az ottani iskola növendéke volt Tompa, ott készült fel a lelkészi hivatásra. A Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei, a Teológiai Akadémia és a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület által szervezett ünnepségen előadásokkal és ünnepi műsorral emlékeztek a 200 éve született Tompa Mihály egykori pataki diák, lelkész és költő életére, munkásságára.

Lant és biblia – ez a kettősség követhető a II. Rákóczi Ferenc Könyvtárban rendezett emlékkiállításra is, hiszen a verseskötetek, a népregéket, virágregéket tartalmazó könyvek mellett helyet kaptak a vitrinekben Tompa Mihály egyházi témájú alkotásai is. A feleségének ajánlott *Olajág* című imakönyv – alcíme szerint „Elmélkedések, fohászok és imák hölgyek számára olvasó- és imakönyvül” – több kiadása is látható, és itt van az istentiszteleteken ma is gyakran forgatott *Énekeskönyv* kinyitva a 442. éneknél, mely így kezdődik: „Idvességünk, váltságunk, Jézus!”, melynek szerzője Tompa Mihály.

A zenénél maradvá: természetesen helyet kaptak a kiállításon Tompa Mihály megzenésített verseinek kottái, és az 1844-es, Sárospatakon és Selyeben készült *Dalfűzér*, Tompa Mihály kézirat, kottás népdalgyűjteményének hasonmás kiadása.

## A biográfiától a bibliográfiáig

„Tompa Mihály azok közé az írók közé tartozik, akiket közönségük teljes mértékben elismert, a korabeli kritika méltányolt, legnagyobb pályatársai barátjukká fogadtak. Élete a nyilvánosság előtt folyt le s emlékét oly emberek örökítették meg, mint Arany János, Szász Károly, Lévy József, Erdélyi János, Gyulai Pál. Életrajzírójának tehát egyrészt a megbízható adatok oly nagy tömege, másrészt költészetének oly bő értékelése áll rendelkezésre, mint csak kevés más költőnkénél. Legutóbb Lengyel Miklós egész könyvben is feldolgozta Tompa Mihály életét és művét (1906)” – írta Zlinszky Aladár irodalomtör-

ténész, esztéta az *Irodalomtörténet* című folyóirat 1912. évi 6. számában Kéki Lajos irodalomtörténész *Tompa Mihály* című monográfiájáról, amelyet a Kisfaludy Társaság 1909-es pályázatán Széher Árpád-díjjal jutalmaztak. A korábbi kutatások, a kortársak által rögzített, megbízható adatok felhasználása, „megrostálása” mellett is tudott új információkat közölni Kéki Lajos Tompa Mihályról. Zlinszky Aladár szerint Kéki írt először Tompa szerelméről, melyet tanítóskodása idején Mészöly Klárika, a sárbogárdi földbirtokos leánya iránt érzett, és *A gólyabozs* című költemény keletkezéséről is ebben a monográfiában található az első beszámoló. Ezt a történetet – különösen Gömörben – sokan ismerik: „Losonczy Ábrahámnál volt akkor Tompa látogatóban az Ózd melletti Susán, mikor egy gesztenyefa alatt üldögélve a levett ország szomorú sorsáról beszélgettek s közben egy a csűr tetején álló gólya kelepelni kezdett.”

A Tompa Mihály életét, munkásságát feldolgozó életrajzi kötetek jelentős része látható a kiállításon. A monográfiák mellett több olyan tanulmány is helyet kapott itt, amely a lelkes-költő egy-egy életszakaszát dolgozza fel. Ezek mindegyikének leírása megtalálható az emlékév tiszteletére „*Őszept születtem én: tavasz leend, mikor rám esteledik...*” címmel – a *Gömöri Múlt és Jelen* című sorozat hatodik köteteként megjelent Tompa-bibliográfiában.

Az elegáns megjelenésű, kemény kötésű Tompa-bibliográfia bevezetőjében így fogalmaz Zsuponyóné Ujváry Mária, a sorozat szerkesztője, a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület elnöke: „...nem szokványos olvasmány, hanem tudományos munka, amelynek létrejöttéhez olyan szakemberre volt szükség, mint Imolai Lenkey István. A könyv végén olvashatunk az életútjáról, tanulmányairól, annak ismeretében látjuk át világosan, hogy a 75. életévét betöltő tudós méltán vállalkozhatott arra a feladatra, hogy a teljességre törekedve 1846-tól 2016 nyaráig számba vegye, 22 szempont szerint csoportosítsa a Tompa Mihálytól és Tompa Mihályról megjelent írásokat, majd az eredményt 3078 tételben közreadja”.

É. Kovács László, a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület alapító elnöke ajánlásában megpróbál választ keresni a kérdésre: miért kerülhetett az elfeledett költők sorába Tompa, és mi lehet az oka a túlzó, patetikus kijelentéseknek. Végül arra jut: „Nekünk, Gömörben élőknek Tompa perében tiltott a középen állás! Munkálnunk kell, hogy a lelkipásztor-költő Tompa küldetésstudattól áthatott szellemi hagyatéka formáló erőként eljusson a ma emberéhez!”

Imolai Lenkey István ebben a bibliográfiában sorra vette Tompa Mihály műveit, ezek ismertetéseit, a napilapokban, folyóiratokban, kalendáriumokban, hazai és külföldi antológiákban megjelent verseit, a róla szóló lexikoncikkeket, irodalomtörténeti tanulmányokat, szakdolgozatokat, kisnyomtatványokat... Külön fejezetben találjuk Tompa egyházi énekeit, megzenésített verseinek kottáit, azokat az irodalmi és képzőművészeti alkotásokat, amelyek valamiképpen kapcsolódnak Tompa Mihályhoz... A részletes mutatónak köszönhetően nagy segítséget jelent ez a kötet a kutatók számára, de bárki haszonnal forgathatja, akit érdekel a magyar múlt, a magyar irodalom és Tompa Mihály költő-lelkipásztor munkássága.

## Új kötetek, örök értékek

Tompa Mihály megkapta ugyan az „elfeledett költő” minősítést, mégis jelennek meg róla szóló írások, a helytörténeti kutatók gyakran hivatkoznak népregéire, virágregéi több képzőművészt is megihlettek. Legutóbb 2015-ben Repity Aranka akvarelljeivel a *Gömöri*

*Múlt és Jelen* című sorozat 5. köteteként jelent meg az elegáns *Virágregék* című Tompa-kötet.

Az emlékévé új lendületet adott a könyvkiadásnak is.

Az Arany János, Gyulai Pál, Lévy József és Szász Károly által szerkesztett, 1870-ben megjelent Tompa-összes alapján Tóth Györgynek köszönhetően készült egy versválogatás a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület kiadásában. „A kötet tipografizálása és a felhasznált illusztrációk a költő korának hangulatát tükrözik, a XIX. század grafikai stílusa szerint készültek, a régi kötet illusztrációinak felhasználásával. A versek a keletkezés időrendje szerint, s ahol lehet műfaji csoport szerint kerültek rendezésre. A válogatás a több kiadást megélt, legismertebb, legkedveltebb költemények mellett Tompa Mihály egyházi írásaiba is betekintést enged, idézve szeretett feleségének ajánlott imádságos könyvének, az 'Olajág'-nak néhány fejezetét is” – írja Nagy Ákos Róbert, a Gömöri Református Egyházmezei esperese 2017 januárjában, Hanván kelt bevezetőjében.

A Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület gondozásában, a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával megjelent könyvet Tóth György tervezte.

Az évforduló tiszteletére „*Fiaim, csak énekeljetek*” címmel is megjelent egy verseskötet. Ennek szerkesztőjét, Imolai Lenkey Istvánt, a Tompa-bibliográfia szerzőjét így jellemezte É. Kovács László: „Ősi gömörörök, hithű kálvinisták sarja. A tájhaza, Gömör szülőtte ő is. A teológiai akadémia elvégzése után egyházi, világi és jó szívvel vállalt sokrétű közszolgálatra Debrecenhez kötötte. Nyugtalan nyugdíjasként a kincses Baranyában él, de a szülőföld szerelmese maradt. Távolélőként is Gömör társadalmi életének hív munkálója, egyben krónikása is. Vallja, hogy a lelkipásztor-költő Tompa legendás világa az ő életútjának is meghatározó eleme lett...” Ezt bizonyítja ez a róla is szóló versválogatás. A kötet szerkesztése kapcsán Imolai Lenkey Istvántól megtudtuk, eredetileg több irodalomtörténészt is megkért, hogy segítsenek az ünnepi kötet összeállításában, adjanak ötleteket, javasoljanak szempontokat a válogatáshoz. Mindenki biztatta, hogy csak kezdje el a tervezést, majd ők is átgondolják a dolgot, de végül magára maradt. Így a saját szempontjai szerint választotta ki a kötetbe kerülő verseket. Tompa első fennmaradt írásaitól kezdve – évről évre haladva – minden versét újra elolvasta. Végül azok a versek kerültek a kötetbe, amelyek valamiképpen megszólították. Persze nem most kezdett ismerkedni a költővel. Tréfásan úgy fogalmazott: ő már akkor idézett Tompa-verseket, amikor még olvasni sem tudott. Lenkey nagypapa Alsószuhán minden este Tompa-regéket mesélt neki. Sőt, a mindennapi beszélgetések közben is sokszor idézte a költőt. Így bekerültek a kötetbe a nagypapa kedvenc Tompa-versei is: a *Tornácomon* és *Az én lakásom*. A szerkesztő büszke arra, hogy ő is ült azon a tornácon, ahol Tompa azt írta:

„Tünődve nézek a tájon végig-végig;  
Távol halmok s hegyek láncolata kéklík  
S innen rajta, zölden,

A szép Sajtó völgye nyájasan nyílt arcával tárul ki előttem...”

Két elbeszélő költemény is bekerült a kötetbe, a *Diósgyőr* és a *Szuhay Mátyás*. Szuhay Mátyás történetét a Kisfaludy Társaság pályázatára írta Tompa. A felhívás szerint „a nép ajkain élő történeti személynél” kellett szólnia a költői beszélynél. Ez volt az a pályázat, amelyet a *Toldival* nyert meg Arany János, a *Szuhay Mátyás* pedig dicséretben részesült. A Szuhay családnak Gömörben voltak birtokai, Szentgyörgyszuhát, a mai Alsószuhát királyi adományként kapták. A *Diósgyőr* pedig azért kedves Imolai Lenkey István számára, mert nyaranként többször dolgozott Diósgyőrben, és amikor érettségi után nem vették fel az

egyetemre, akkor is itt talált munkát. Ha volt egy kis szabadideje, gyakran ment a várba, hiszen mindig is érdekelte a történelem, a legendás múlt. Így ez a válogatás nemcsak a költőről, hanem a kötet szerkesztőjéről is szól.

## Versek a világhálón

A Tompa Mihály születésének 200. évfordulója tiszteletére rendezett könyvtári kiállításon még nem szerepel a Spanyolnátha-könyvek sorozatban megjelenő legújabb Tompa-kötet, amely mai szerzők Tompa Mihállyal kapcsolatos műveit tartalmazza, de a világhálón, a *Spanyolnátha* művészeti folyóirat (spanyolnatha.hu) legújabb száma már közli ezeket az alkotásokat. A tervek szerint a decemberi hernádkaki Kertfesztiválra jelenik meg a nyomtatott változat. A készülő kötet és a *Spanyolnátha* oldalain olvasható Tompa-émlékszám vendégszerkesztője Deák-Takács Szilvia. A felkért szerzők – minden különösebb tartalmi vagy műfaji megkötés helyett – mintha Tompa Mihálytól kapták volna az üzenetet: „Fiaim, csak énekeljetek!”

Vass Tibor József Attila-díjas költő, a *Spanyolnátha* főszerkesztője úgy fogalmaz, hogy számára erkölcsi kötelesség az emlékszám és a kötet megjelentetése, hiszen Tompa Mihály 1856–57-ben Hernádkakon – a *Spanyolnátha* szerkesztőségének otthont adó településen –, a Sisáry családnál nevelősködött.

## Két kiállítás és a ráadás

A II. Rákóczi Ferenc Könyvtárban 2017. január 22-én, a magyar kultúra napján kezdődött a Tompa Mihály-émlékév rendezvényeinek sora. Akkor nyílt meg – *Jegyes könyvek, jeles olvasók* címmel – azokból az ex librisekből rendezett kiállítás, melyeket Imolai Lenkey István ajándékozott a putnoki Holló László Galériának. A tárlatot Vasné Tóth Kornélia, az Országos Széchényi Könyvtár tudományos munkatársa mutatta be az érdeklődőknek. A részletes és alapos elemzés során a szakember felhívta a figyelmet azokra a kisgrafikákra, amelyeken Tompa Mihály is látható, hiszen a könyvjegyek eredeti tulajdonosa, Imolai Lenkey István magángyűjtő, bibliográfus, művelődéstörténész Tompa-kutató is. Vasné Tóth Kornélia elmondta: „Lenkey ifjúkorában Tompa Mihály versein nevelkedett, ráemlékezve több grafikussal is készíttetett ex librist: Vén Zoltán, László Anna, Ürmös Péter, Kóhegyi Gyula, Bakacsi Lajos, Baranyai Ferenc, Repity Aranka művészekkel stb. Ezek részben portréábrázolások, részben Tompa verseit idézik. Láthatjuk például a keleméri templommal, ahova az 1848/49-es szabadságharc bukása után került mint lelkész. Drámaiságával kiemelkedő *A madár, fiaiboz* című Tompa-verset idéző Vén Zoltán-grafika, lekötözött, szárnyaszegett madarakkal”.

Ehhez a kiállításhoz kapcsolódott Imolai Lenkey István előadása a két kétszáz éve született költő, Arany János és Tompa Mihály barátságáról.

A költő születésének 200. évfordulójának napjára, szeptember 28-ára érkeznek a II. Rákóczi Ferenc Könyvtárhoz tartozó Tompa Mihály Könyvtárba a Tompa Mihály Gömöri Kulturális Egyesület által összeállított vándorkiállítás tablói. A hagyományos Tompa-napon bemutatják a Tompa-verseket illusztráló gyermekrajzokat is. Ezek az alkotások a legjobb bizonyítékai annak, hogy miként lehet feltámasztani papírjukból az elfeledettnek hitt költőt.

Filip Gabriella